

Titus Vidokezo vya Kufundisha

© SH Mathews

Tito 1

Utangulizi na Salamu- dhidi ya 1-4

Paulo, mtumishi wa Mungu na mtume wa Yesu Kristo, kwa ajili ya imani ya wateule wa Mungu na ujuzi wao wa kweli inayopatana na utauwa, ² katika tumaini la uzima wa milele, ambao Mungu asiyesema uwongo aliahidi kabla ya nyakati. ³ na kwa wakati ufaao ikidhihirishwa katika neno lake kwa mahubiri ambayo nimekabidhiwa kwa amri ya Mwokozi wetu Mungu;

⁴ kwa Tito, mtoto wangu halisi katika imani tunayoshiriki pamoja.

Neema na amani kutoka kwa Mungu Baba na Kristo Yesu Mwokozi wetu.

1. Utambulisho wa Paulo:

- a. *mtumishi wa Mungu* - mtumwa, ambaye amefungwa katika huduma
- b. *na mtume wa Yesu Kristo* - aliyetumwa

2. Ujumbe wa Paulo:

- a. *kwa ajili ya imani ya wateule wa Mungu* - kazi ya Paulo ilikuwa kuwatia moyo watu wa Mungu katika imani yao.
- b. *na ujuzi wao wa ukweli* - kazi ya Paulo ilikuwa kuwafundisha watu wa Mungu ukweli
- c. *ambayo yanapatana na utauwa* - kazi ya Paulo ilikuwa kukuza maisha ya utauwa ndani ya kanisa.
- d. Kusudi la huduma ya kichungaji ni kukuza imani, maarifa, na utauwa wa kanisa la Mungu.

3. Tumaini la Paulo:

- a. ² *kwa tumaini la uzima wa milele, ambao Mungu asiyesema uongo aliahidi kabla ya nyakati*
 - i. Tunashiriki tumaini la uzima wa milele kulingana na ahadi ya milele ya Mungu.
- b. *na kwa wakati wake uliodhihirishwa katika neno lake kwa mahubiri ambayo nimekabidhiwa kwa amri ya Mwokozi wetu Mungu;*
 - i. Katika kutimiza ahadi Yake, Mungu alimtuma Mwanawe wa Pekee katika utimilifu wa wakati.
 - ii. Kuhubiriwa kwa Neno la Mungu ni utimizo wa ujumbe wa Kristo.

4. Tito

- a. “Mwana wa kweli wa Paulo katika imani ya pamoja”- Paulo alimwongoza Tito kwa Kristo na kumshauri.
- b. Walishiriki imani moja katika Kristo pekee.
- c. Paulo anamtakia Tito neema na amani.

Sifa za Wazee-vs. 5-9

⁵ *Ndiyo sababu nilikuacha huko Krete, ili uyaweke yale yaliyosalia, na kuweka wazee katika kila mji kama nilivyokuagiza, ⁶ ikiwa mtu yeyote hana lawama, mume wa mke mmoja na watoto wake ni waamini na hawashitakiwa kwa upotovu au kutotii. ⁷ Kwa maana mwangalizi, kama msimamizi-nyumba wa Mungu, hana budi kuwa mtu asiyelaumika. Asiwe na majivuno au mwepesi wa hasira au mlevi au mjeuri au mchoyo wa kupata faida, ⁸ bali mkaribishaji-wageni, mpenda mema, mwenye kiasi, mwadilifu, mtakatifu na mwenye nidhamu. ⁹ Anapaswa kulishika neno la kweli kama linavyofundishwa, apate kuwa na uwezo wa kufundisha kwa uzima mafundisho na pia kuwakemea wale wanaoyapinga.*

1. Tume ya Tito:

- a. *weka yale yaliyosalia katika mpangilio* - anzisha makanisa yenye utaratibu katika maeneo ambayo Paulo alikuwa amehubiri injili.
- b. *na waweke wazee katika kila mji kama nilivyowaagiza* - Tito alipaswa kuwaweka wachungaji juu ya makanisa.

2. Viwango vya Wazee- elewa kwamba wachungaji/wazee si aina tofauti ya Wakristo, bali ni aina ya Mkristo wa kuigwa. Sifa hizi zinahitajika kwa mchungaji, lakini zinatarajiwa kwa kila Mkristo anayekomaa.

- a. *⁶ ikiwa mtu hana lawama*, ni ushuhuda mzuri hadharani
- b. *mume wa mke mmoja*, - kihalisi, "mwanamke mmoja". Mume mwaminifu ikiwa ameolewa. Hii haiwazuii wanaume wasio na waume au wajane, wala wanaume wote waliotalikiwa.
- c. *na watoto wake ni waumini na hawako wazi kushitakiwa ufuska au uasi.* ⁷ *Kwa maana mwangalizi, kama msimamizi-nyumba wa Mungu, hana budi kuwa mtu asiyelaumika.*
 - i. Neno “watoto” (tekna) hurejelea wale walio chini ya mamlaka ya wazazi wao. Watoto ndani ya kaya, sio watoto wazima.
 - ii. Kichungaji, tunaelewa watoto wa mchungaji ni watu binafsi, wenye matatizo yao wenyewe. Kifungu hiki hakimaanishi kwamba ikiwa mtoto wa mchungaji anapitia majira ya mashaka au dhambi, ameondolewa katika huduma. Badala yake, mkazo ni juu ya utaratibu wa nyumba yake ya Kikristo.
 - iii. Mchungaji/mzee lazima awe na kaya yenye utaratibu ambapo watoto wake hawaruhusiwi kujiingiza katika uovu wa wazi au uasi.

- iv. Paulo anarudia kwamba hii ndiyo maana ya kuwa “juu ya lawama”.

d. *Hapaswi kuwa na kiburi au hasira ya haraka*

- i. Tabia ya mchungaji inapaswa kuonyesha neema, hata katika uso wa matusi.

e. *au mlevi*

- i. Matumizi mabaya ya pombe- na kwa ugani, dawa yoyote- huonyesha aina ya ukosefu wa nidhamu ambayo inamnyima mtu sifa ya kutoka katika huduma.

f. *au vurugu*

- i. Biblia haikatazi aina zote za jeuri katika kila hali. Lakini mtu ambaye ana sifa ya jeuri hafai kuongoza kwa jina la Mfalme wa Amani.

g. *au mwenye pupa ya kupata faida,*

- i. Mchungaji mwenye tamaa ya faida atawanufaisha watu wake. Mchungaji atawanyonya kondoo.

h. ⁸ *lakini wakarimu,*

- i. Kushiriki ukarimu- kukaribisha watu katika nyumba na maisha yake.

i. *mpenda mema,*

- i. Si tu mpenzi wa Mungu, lakini mpenda mambo mema. Hisia ya urembo iliyokuzwa. Mpenda yaliyo mema, ya kweli, na mazuri.

j. *kujidhibiti,*

- i. Ukristo unahitaji kujinyima. Yesu alisema , “Mtu yeyote akitaka kunifuata, na ajikane mwenyewe, ajitwike msalaba wake, anifuata.”
 - ii. Hakuna kujinyima bila kujitawala.
- k. *mnyoofu, mtakatifu, na mwenye nidhamu.*
 - i. Maneno haya yanaonyesha muundo wa jumla wa maisha. Mtu ambaye anajitawala na kujisalimisha kwa Kristo.
- l. *⁹ Anapaswa kulishika neno la kweli kama linavyofundishwa, apate kuwa na uwezo wa kufundisha kwa uzima mafundisho na pia kuwakemea wale wanaoyapinga.*
 - i. Mchungaji lazima aamini mafundisho yenye uzima.
 - ii. Mchungaji lazima aweze kufundisha mafundisho yenye uzima kwa kanisa.
 - iii. Mchungaji lazima awe na uwezo wa kutetea imani katika uso wa mashaka.

Umuhimu wa Wazee- dhidi ya 10-16

¹⁰ Kwa maana kuna watu wengi wasiotii, wasemao matupu na wadanganyifu, hasa wale wa kundi la tohara. ¹¹ Ni lazima wanyamazishwe , kwa kuwa wanavuruga familia nzima kwa kufundisha mambo ya aibu ambayo hawapaswi kufundisha. ¹² Mmoja wa Wakrete, nabii wao wenyewe, alisema, “Wakrete ni waongo siku zote, wanyama wabaya, walafi wavivu.” ¹³ Ushuhuda huu ni kweli. Kwa hiyo uwakemee kwa ukali ili wapate kuwa timamu katika imani, ¹⁴ wasiendeele kufuata hadithi za Kiyahudi na maagizo ya watu wanaoiacha kweli. ¹⁵ Kwa walio safi, vitu vyote ni safi; lakini kwa wao walio najisi na wasioamini , hakuna kitu kilicho safi; lakini akili zao na dhamiri zao zimetwa unajisi. ¹⁶ Wanakiri kwamba wanamjua Mungu, lakini wanamkana kwa matendo yao. Ni wachukizao, waasi, hawafai kwa kazi yo yote njema.

1. Wachungaji ni jibu la Mungu kwa mazungumzo matupu na udanganyifu.

¹⁰ Kwa maana kuna watu wengi wasiotii, wasemao matupu na wadanganyifu, hasa wale wa kundi la tohara. ¹¹ Ni lazima wanyamazishwe, kwa kuwa wanavuruga familia nzima kwa kufundisha mambo ambayo hawapaswi kufundisha ili kupata aibu.

- a. *Wasio chini* - hawatajisalimisha kwa Neno la Mungu.
- b. *Wazungumzaji watupu na wadanganyifu* - wale ambao maneno yao hayana uzima na ukweli. Wanawadanganya watu wa Mungu katika kuamini mawazo ambayo si sahihi.
- c. *Hasa wale wa chama cha tohara* .
 - i. Paulo anarejelea Wayahudi wanaojulikana kama "Wayahudi".
 - ii. Hawa sio Wayahudi tu, bali ni "chama". Wamejipanga kulingana na wazo- Mkristo lazima atahiriwe na kutii Sheria ya Musa ili kuokolewa. Kristo haitoshi- kazi lazima ziongezwe kwa dhabihu ya Kristo.
- d. *Imenyamazishwa* - haijafutwa, lakini imekataliwa. Mfano wa Paulo ni kujadiliana na kanisa kuhusu mawazo ya uongo na kuonyesha ukweli.
- e. *Kukasirisha familia nzima* - kugawanya na kuchanganya watu waaminifu.
- f. *Faida ya aibu* - watu hawa wanafaidika kwa kuwachanganya watu na kutumia ujinga wao.

Utamaduni wa Krete

¹² Mmoja wa Wakrete, nabii wao wenyewe, alisema, “Wakrete ni waongo siku zote, wanyama wabaya, walafi wavivu.” ¹³ Ushuhuda huu ni kweli. Kwa hiyo uwakemee kwa ukali ili wapate kuwa timamu katika imani, ¹⁴ wasiendeele kufuata hadithi za Kiyahudi na maagizo ya watu wanaoiacha kweli. ¹⁵ Kwa walio safi, vitu vyote ni

safi; lakini kwa wao walio najisi na wasioamini , hakuna kitu kilicho safi; lakini akili zao na dhamiri zao zimetwa unajisi. ¹⁶ Wanakiri kwamba wanamjua Mungu, lakini wanamkana kwa matendo yao. Ni wachukizao, waasi, hawafai kwa kazi yo yote njema.

1. Utamaduni unaojitolea kwa unyama na ubinafsi.

¹² Mmoja wa Wakrete, nabii wao wenyewe, alisema, “Wakrete ni waongo siku zote, wanyama wabaya, walafi wavivu.” ¹³ Ushuhuda huu ni kweli.

- a. Paulo anamnukuu Epimenides, mwanafalsafa wa Krete.
- b. Ukosoaji wake sio wa rangi, lakini wa kitamaduni.
- c. Tamaduni zingine husherehekea mambo ambayo Mungu hayakubali na kuzingatia ubinafsi na dhambi.

2. Kuitikia utamaduni wa Krete:

Kwa hiyo uwakemee kwa ukali, wapate kuwa timamu katika imani, ¹⁴ wasizingatie hadithi za Kiyahudi na maagizo ya watu wanaoiacha kweli.

- a. *Kemea* - iite jinsi ilivyo. Hatuwezi kusahihisha mafundisho ya uwongo hadi tukubali kwamba ni ya uwongo.
- b. *Ili wapate kuwa timamu katika imani* - lengo si kushinda mabishano, bali kupata roho.

¹⁵ Kwa walio safi, vitu vyote ni safi; lakini kwa wao walio najisi na wasioamini , hakuna kitu kilicho safi; lakini akili zao na dhamiri zao zimetwa unajisi. ¹⁶ Wanakiri kwamba wanamjua Mungu, lakini wanamkana kwa matendo yao. Ni wachukizao, waasi, hawafai kwa kazi yo yote njema.

Tito 2

Kufundisha Mafundisho Sahihi- dhidi ya 1

Bali nyinyi fundisheni yale yanayopatana na sauti mafundisho.

1. Jukumu la mchungaji ni kufundisha mafundisho yenye uzima.
2. Fundisho la "sauti" linamaanisha fundisho lisilo na maji, kama meli "sauti".

Mafundisho Sahihi kwa Majukumu ya Kijamii- dhidi ya 2-10

1. Wanaume wazee - ² *Wanaume wazee wanapaswa kuwa na kiasi, wastahi, wenye kiasi, wazima katika imani, katika upendo na katika uthabiti.*
 - a. Mwenye akili timamu - anaona ulimwengu sawa
 - b. Heshima - matendo yanayoonyesha ukomavu wa Kikristo
 - c. Kujidhibiti- sio kutawaliwa na tamaa. Utii wa makusudi na wa makusudi.
 - d. Sauti katika imani- imani inayostahimili dhoruba- inatokana na mafundisho yenye uzima.
 - e. Sauti katika upendo - upendo ndio kipaumbele kikuu kwa Kristo - upendo wa Mungu na upendo wa jirani.
 - f. Sauti katika uthabiti- saburi katika imani.
2. Wanawake wazee- ³ *hivyo na wanawake wazee na wawe na tabia ya uchaji Mungu, si wachongezi au watumwa wa mvinyo nyingi. Wanapaswa kufundisha yaliyo mema, ⁴ na hivyo kuwazoeza wasichana*

- a. Waheshimu katika tabia- kama vile wanaume wazee wanapaswa kuwa na heshima, wanawake wazee wanapaswa kuwa na heshima. Kuishi chini ya macho ya Mungu.
 - b. Si wachongezi- Si watu wa kusengenya, kashfa, au usemi mbaya au wa kutojali.
 - c. Sio watumwa wa divai nyingi - sio kileo. Hayapi udhibiti wa maisha yake kwa yale ambayo yangemnyang'anya kujitawala na kumtii Kristo.
 - d. Waalimu wa kile ambacho ni kizuri- wanawake wazee wanapaswa kuwafundisha wanawake vijana kuelewa na kutenda wema na tabia ya kimungu.
 - e. Kufunza wanawake vijana- Kama vile vijana wa kiume hujifunza kutoka kwa wanaume wazee, wanawake wadogo hujifunza kutoka kwa wanawake wakubwa. Ni muhimu kwamba watu wazee washauri vijana.
3. Vijana wa kike - *wawapende waume zao na watoto wao, ⁵ wawe na kiasi, wasafi, watendao kazi nyumbani mwao, wawe wema, watii waume zao wenyewe, ili neno la Mungu lisitukanwe.*
- a. Wapende waume na watoto wao- upendo wa mke na mama ni mojawapo ya nguvu bora na zinazostahili katika jamii yoyote. Ni muhimu zaidi kuliko tunavyoelewa.
 - b. Kujidhibiti- kama vile wanaume wazee na wanawake wazee, wanawake vijana lazima wajidhibiti wenyewe.
 - c. Safi - sio tu katika ujinsia, lakini katika maeneo yote ya maisha yao. Kutozitoa akili au mioyo yao kwa kitu chochote kinachowatia unajisi.
 - d. Kufanya kazi nyumbani- hii haimaanishi kwamba wanawake hawawezi kufanya kazi nje ya nyumba, lakini kwamba wanachukua

majukumu yao kama wake na mama kwa uzito.

- e. Mpole kwa maneno na matendo. Dunia ina ukatili. Wasichana wema wanashiriki rehema ya Mungu, hasa kwa waume zao na watoto wao.
- f. Kunyenyekea kwa waume zao- Hii haionyeshi kwamba wanawake wote wananyenyekea kwa wanaume wote, au kwamba wanaume ni bora kuliko wanawake. Badala yake, inasema kwamba wake wanapaswa kuheshimu uhusiano mtakatifu wa mume na mke ambao wameingia.
- g. Walinzi wa Neno la Mungu- Neno la Mungu hutukanwa wakati mwenendo wetu haupatani na kile tunachosema tunaamini juu ya Mungu.

4. Vijana - ⁶ *Vivyo hivyo, wahimiza wanaume vijana wawe na kiasi.* ⁷ *Ujionyeshe mwenyewe katika mambo yote kuwa kielelezo cha matendo mema, na katika mafundisho yako uonyeshe uadilifu, ustahivu, ⁸ na usemi mzuri usio na hatia, ili mpinzani aaibishwe, asiye na neno baya la kusema juu yetu.*

- a. Kujidhibiti- kila idadi ya watu katika sura hii inaitwa kujizoeza kujidhibiti. Vijana- wanajua kwa shauku yao- wameitwa kujitawala. Ulimwengu unasema "wavulana watakuwa wavulana". Biblia inasema “wanaume vijana lazima wawe na kiasi.”
- b. Mfano wa matendo mema- licha ya umri wao, vijana wanapaswa kuwa kielelezo cha utauwa na utii.
- c. Uadilifu- kihalisi, “kushikana pamoja”. Uhusiano kati ya imani na kutembea lazima ushikilie.
- d. Heshima- Kama vile wanaume wazee wanapaswa kustahiwa, wanaume wachanga vivyo hivyo. Kuweka mbali upumbavu, kutokomaa, na tabia mbaya.

- e. Hotuba nzuri- Vijana wanapaswa kusema ukweli.
 - f. Kutoonyesha ubaya- Maisha ambayo yanaweza kustahimili uchunguzi na kutoleta aibu kwa Kristo.
5. Watumwa - *Watumwa* ⁹ wawatii mabwana zao katika kila jambo; wawe wenye kupendeza, si wabishi, ¹⁰ si wizi, bali wawe na nia njema kabisa, ili katika mambo yote wayapambe mafundisho ya Mwokozi wetu Mungu.
- a. Watumwa- watumwa kihalisi katika jamii iliyounga mkono utumwa. Inatumika kwa ulimwengu wetu, wale wasio na nguvu.
 - b. Kunyenyekea - sio kuvuruga kanuni za kijamii, lakini kufuata utauwa.
 - c. Ya kufurahisha, si ya kubishana- tabia ya neema, ya upole, na kama ya Kristo.
 - d. Si kuiba- kuheshimu amri ya Mungu ya kutoiba.
 - e. Kuonyesha ushuhuda wote mzuri wa imani na matendo yao.
 - f. Kupamba mafundisho ya Mungu Mwokozi wetu- matendo yetu ya utauwa yanamtukuza Mungu.

Neema ya Mungu kwa Utauwa- mstari wa 11-14

¹¹ Kwa maana neema ya Mungu iwaokoayo watu wote imeonekana; ¹² inatufundisha kukataa ubaya na tamaa za kidunia, tuishi maisha ya kiasi, ya uadilifu, na ya utauwa, katika wakati huu wa sasa; ¹³ tukilitazamia tumaini letu lenye baraka, mafunuo ya utukufu wa Mungu mkuu na Mwokozi wetu Yesu Kristo, ¹⁴ ambaye alijitoa mwenyewe kwa ajili yetu ili ajitakase kwa ajili ya uasi-sheria na kuwakomboa sisi sote watu wake ambao ni watu wake. bidii kwa ajili ya matendo mema.

1. Kuleta Wokovu- Neema ya Mungu huleta wokovu. Tunaokolewa kwa neema kwa njia ya imani katika Yesu Kristo.
2. Mafunzo-

- a. Kuachana na ubaya na tamaa za kidunia
 - b. kuishi maisha ya kiasi, uadilifu, na utauwa katika nyakati hizi
 - c. Kungoja tumaini lenye baraka la kutokea kwa Kristo
3. Msingi katika Kristo-
- a. Alijitoa ili atukomboe na maasi yote
 - b. Alijitolea kujitakasa kwa ajili Yake Mwenyewe watu
 - i. Mali yake mwenyewe
 - ii. Bidii kwa ajili ya matendo mema

Tangaza, Himiza, Kemea-mst. 15

¹⁵ *Tangaza mambo haya; onya na kemea kwa mamlaka yote. Mtu asikudharau.*

1. Tangaza- kueleza ukweli kama vile Mungu ameufunua.
2. Wahimize- wahimize watu kutii ukweli
3. Kemea wale wanaokengeuka kutoka kwa ukweli.
4. Mamlaka yote- kwa sababu Kristo alitupa mamlaka yake katika Mathayo 28:18.
5. Usiruhusu mtu yeyote akudharau- au "kukudharau". Hii ni kusema, usiruhusu uvunjifu wa heshima kukukatisha tamaa katika kutekeleza huduma yako.

TITO 3

Mwenendo wa Umma wa Mkristo- dhidi ya 1-2

Uwakumbushe kunyenyekea kwa watawala na wenye mamlaka, kutii, kuwa tayari kwa kila tendo jema, ² wasimtukane mtu yeyote, wasiwe na magomvi, wawe wapole, wawe na adabu kamili kwa watu wote.

1. Wakumbushe- haya ndiyo maudhui ya mahubiri ya Tito.
 - a. *kuwanyenyekea watawala na wenye mamlaka*, - Wakristo hawapaswi kuwa wahalifu au wahalifu. Wakristo hudumisha ushahidi wao hadharani kwa kutii sheria, hadi kufikia kikomo cha dhamiri.
 - b. *kuwa mtiifu*, - katika muktadha wa karibu, hii labda inamaanisha utii kwa watawala. Kwa upana zaidi, kwa kuzungumza kibiblia, Wakristo wanapaswa kuwatii wale wanaotawala vizuri, na kunyenyekeana.
 - c. *kuwa tayari kwa kila tendo jema*, - Kuna thamani kubwa na ushuhuda mkubwa katika kutenda matendo mema katika jina la Kristo. Hatufanyi kazi nzuri ili kuokolewa, lakini kwa sababu tumeokolewa, tunatumikia wengine na kuheshimu jina la Kristo kwa matendo mema.
 - d. ² *tusiseme vibaya juu ya mtu yeyote*, - Wakristo hawapaswi kuwachongea wengine, haswa kwa masengenyo au maneno maovu.

- e. *ili kuepuka ugomvi*, - Tumeitwa kushinda roho, si kushinda mabishano. Mengi ya yale tunayobishana si muhimu kwa utakatifu wetu au kwa kuhubiri injili kwa wengine. Ni lazima tuepuke ugomvi kila tunapoweza kufanya hivyo.
- f. *kuwa mpole*, - Yesu Kristo ni Mfalme wa Amani. Yeye ni mpole na mnyenyekevu. Nira yake ni laini na mzigo wake ni mwepesi. Kama watoto wake, tuige upole wake. Watendee watu kwa upole kwa vitendo na kwa usemi.
- g. *na kuonyesha adabu kamili kwa watu wote*. - "Kamili" hapa inamaanisha "kamili". Tutumie tabia njema katika kushughulika na watu wengine ili tusiwaudhi. Injili inaweza kusababisha machukizo, lakini tabia zetu zisiwe za kuudhi isivyo lazima.

2. Tabia hizi zimeamriwa kwa sababu zinakuza utauwa na ushuhuda mzuri kwa ulimwengu. Mchungaji anapaswa kuhubiri mambo haya kwa watu wake.

Rehema Kuu ya Mungu Kwetu- mstari wa 3-7

³ Kwa maana hapo awali sisi wenyewe tulikuwa wapumbavu, waasi, tumepotoshwa, tukiwa watumwa wa tamaa na anasa za namna nyingi, tukiishi katika uovu na husuda siku zetu, tukichukiwa na wengine na kuchukiana. ⁴ Lakini wema na upendo wa Mungu Mwokozi wetu ulipodhihirika, ⁵ alituokoa, si kwa sababu ya kazi tulizozifanya sisi katika uadilifu, bali kwa rehema yake mwenyewe, kwa kuoshwa kwa kuzaliwa upya na kufanywa upya na Roho Mtakatifu, ⁶ ambaye alimimina kwa wingi ndani yetu kupitia Yesu Kristo Mwokozi wetu, ⁷ ili tukihesabiwa haki kwa neema yake tupate kuwa warithi wa uzima wa milele.

1. ³ Kwa maana sisi wenyewe tulikuwa hapo kwanza - sote tunaweza kuhusiana na kuwa wenye dhambi wasiomcha Mungu. Tunapona watu wetu wakitenda dhambi, lazima tukumbuke kwamba kila mtu anapambana na dhambi.
 - a. *mjinga*, - neno la Kigiriki ni *moros*, mzizi wa neno la Kiingereza "moron". Sisi sote ni wapumbavu bila Mungu, hivyo tunapona watu wanaishi kipumbavu, tunapaswa kuwaleta kwa Mungu kwa upole ili kupata neema.

- b. *wasiotii*, - kumtii Mungu ni matokeo ya kujazwa na Roho Mtakatifu. Hatuwezi kumtii Mungu mpaka tumjue kwa imani na toba. Tunapaswa kuwa wepesi kuwasamehe wale wasiotii, na kuwaelekeza kwa Yesu Kristo.
 - c. *kupotoshwa*, - wale wasiomjua Kristo wanaweza kuathiriwa na kila aina ya mawazo ya uwongo. Bila ukweli thabiti wa kuwatia nanga kwa Mungu, wanaweza kuongozwa na waalimu wa uwongo, ulafi, tamaa mbaya, au matamania.
 - d. *watumwa wa tamaa na anasa mbalimbali*, - Warumi 7 inasema kwamba sisi ni watumwa wa Mungu au watumwa wa dhambi. Tunaweza kukumbuka jinsi ilivyokuwa kutolewa kwa dhambi bila kizuizi chochote. Tunaweza pia kuhusiana na kung'ang'ana na majaribu, hata kama wafuasi wa Kristo. Tunaweza kuwahurumia watu wetu.
 - e. *kupita siku zetu katika uovu na wivu*, - watu wengi waliopotea wanatumiwa na hasira na wivu. Wanafundishwa kuchukiana na kuonana kuwa ni maadui. Kwa sababu hawana Kristo mioyoni mwao, wana nafasi ya uovu na wivu. Tunapotakaswa na Kristo, uovu na chuki hubadilishwa na upendo, kutosheka na shukrani.
 - f. *kuchukiwa na wengine na kuchukiana*. - Ulimwengu umegawanyika kwa rangi, siasa, uchumi na njia zingine nyingi. Watu mara kwa mara huwachukia watu ambao hata hawajui. Hakuna nafasi kwa watu wa Mungu kuchukiana. Chuki ni hali ya kawaida ya mwanadamu, lakini si kawaida kwa watu wa Mungu. Kristo anatufundisha kupenda.
2. ⁴ *Lakini wema na upendo wa Mungu Mwokozi wetu ulipodhihirika,* ⁵ *alituokoa, si kwa sababu ya kazi tulizozifanya sisi katika uadilifu, bali kwa rehema yake mwenyewe, kwa kuoshwa kwa kuzaliwa upya na kufanywa upya na Roho Mtakatifu,* ⁶ *ambaye alimimina kwa wingi ndani yetu kupitia Yesu Kristo Mwokozi wetu,* ⁷ *ili tukihesabiwa haki kwa neema yake tupate kuwa warithi wa uzima wa milele.*

a. ⁴ *Lakini wema na upendo wa Mungu Mwokozi wetu ulipofunuliwa, ⁵ alituokoa, si kwa sababu ya matendo yetu tuliyoifanya katika uadilifu, bali kwa rehema yake mwenyewe.*

i. Mungu hakuja kwetu kwa ghadhabu na hukumu, bali kwa wema na upendo. Wakumbushe watu wako kwamba Mungu ni mwenye upendo, fadhili, na neema.

ii. Hatuokolewi kwa matendo yoyote mema tunayofanya, bali kwa huruma ya Mungu. Hakuna anayestahili wokovu, lakini Mungu hutoa bure.

b. *kwa kuoshwa kwa kuzaliwa upya na kufanywa upya na Roho Mtakatifu,*

i. Picha tatu zipo hapa:

1. Kuosha- kusugua uchafu na uchafu. Mungu anatuona wachafu na kutusafisha.

2. Kuzaliwa upya - kuzaliwa upya, kuzaliwa upya. Katika Kristo, tumezaliwa mara ya pili katika maisha mapya.

3. Usasishaji- unafanywa mpya kila wakati. Rehema za Mungu ni mpya kila asubuhi, na sisi ni viumbe vipya ndani yake.

ii. Haya yanatimizwa na Roho Mtakatifu.

c. ⁶ *ambaye alitumwagia kwa wingi kwa njia ya Yesu Kristo Mwokozi wetu.*

i. Mungu alimwaga Roho Mtakatifu juu ya watu wake kwa wingi- kama maporomoko ya maji yenye nguvu, akitufurika na Roho Mtakatifu.

- ii. Yesu Kristo mwokozi wetu amemimina Roho juu yetu.
- iii. Wafundishe watu wako kumpenda Kristo kuliko yote.
- d. ⁷ *ili tukiisha kuhesabiwa haki kwa neema yake, tupate kuwa warithi sawasawa na tumaini la uzima wa milele.*
 - i. Tumehesabiwa haki kwa neema yake- Amelipa deni letu.
 - ii. Sisi ni warithi wa uzima wa milele- Anatupa kila kitu ambacho Baba anacho kwa watoto Wake.

Thamani ya Kuhubiri kwa Ajili ya Matendo Mema- Ms. 8-11

⁸ *Neno hili ni la kutegemewa, nami nataka uyakazie mambo haya, ili wale waliomwamini Mungu wawe waangalifu katika kutenda mema. Mambo haya ni bora na yanafaa kwa watu. ⁹ Lakini jiepushe na mabishano ya kipumbavu, na nasaba, na mafarakano na magomvi juu ya sheria, kwa maana hayana faida na hayafai kitu. ¹⁰ Na mtu achocheaye mafarakano, baada ya kumwonya mara moja na mara mbili, usiwe na la kufanya naye tena, ¹¹ akijua ya kuwa mtu wa namna hiyo ni mpotovu na ni mwenye dhambi; anajihukumu.*

1. ⁸ *Neno hili ni la kutegemewa, nami nataka uyakazie mambo haya, ili wale waliomwamini Mungu wawe waangalifu katika kutenda mema.*
 - a. Wachungaji hawahubiri wala kufundisha kwa hekima zetu wenyewe. Tunasisitiza *juu* ya kile ambacho Mungu anasema ni *cha kutegemewa*.
 - b. Matokeo ya mahubiri ya kibiblia ni kwamba *wale ambao wamemwamini Mungu wanaweza kuwa waangalifu kujitolea kwa kazi nzuri.*
 - c. Tunajuaje kama sisi ni wahubiri wazuri? Watu wetu wanaishi maisha ya kumcha Mungu zaidi. Wanajitolea kwa matendo mema. Matokeo ya huduma yetu si ukubwa wa makanisa yetu au bajeti zao, bali utii wa watu wetu.

2. *Mambo haya ni bora na yanafaa kwa watu.*

- a. Bora - hakuna njia bora ya kuishi kuliko kutafuta utauwa.
- b. Faida - kuna faida kubwa katika kuishi kwa kimungu. Utauwa unatufaa katika maisha haya, na mbinguni. Mungu akubariki kuishi kwa kimungu.

3. *⁹ Lakini jiepuche na mabishano ya kipumbavu, na nasaba, na mafarakano na magomvi juu ya sheria, kwa maana hayana faida na hayafai kitu.*

- a. Hii ni mara ya pili katika Tito 3 ambapo Paulo amesema ili kuepuka ugomvi. Mchungaji hana ugomvi, na anawafundisha watu wake wasigombane.
- b. Angalia tofauti kati ya *kutofaidika* katika mstari wa 9 na *faida* katika mstari wa 8. Kuishi kwa kumcha Mungu kuna *faida*, kubishana kuhusu dini ni bure.

Kushughulika na Watu Wagawanyiko

¹⁰ Na mtu achocheaye mafarakano, baada ya kumwonya mara moja na mara mbili, usiwe na la kufanya naye tena, ¹¹ akijua ya kuwa mtu wa namna hiyo ni mpotovu na ni mwenye dhambi; anajihukumu.

- 1. Je, tunamshughulikiaje mtu anayechochea mabishano na kuligawanya kanisa?
- 2. Waonye mara mbili- wafundishe tabia njema, na waonye waache kuchochea migawanyiko.
- 3. *usiwe na uhusiano wowote naye* - Mtu anapochochea mgawanyiko, mkate. Tumeitwa kumpenda kila mtu, lakini sio lazima kutumia wakati na kila mtu, au kumtendea kila mtu kama mtu anayeaminika.
- 4. *akijua kuwa mtu wa namna hiyo amepotoka na ni mwenye dhambi* - Suluhisho la mtu anayechochea mifarakano ni mtu huyo kutubu dhambi zake na kumwacha Mungu abadili tabia zao. Ikiwa hawatatubu, wakate

kabla hawajaligawanya kanisa.

5. *amejihukumu mwenyewe.* - Usijisikie kuwa na hatia kwa kumkata mtu mwenye migawanyiko . Hujawahukumu. Wamejihukumu wenyewe.

Salamu za Paulo kwa Waamini wa Krete, Ombi la Usaidizi

¹² Nitakapomtuma kwako Artema au Tikiko, jitahidi sana kuja kwangu Nikopoli , kwa maana nimeamua kukaa huko wakati wa baridi. ¹³ Jitahidi kuwahimiza Zena, mwanasheria, na Apolo waende zao; kuona kwamba hawana kitu. ¹⁴ Na watu wetu wajifunze kujishughulisha na kazi nzuri, ili kusaidia katika mahitaji ya dharura, na wasiwe wasio na matunda.

¹⁵ Wote walio pamoja nami wanakusalimu. Wasalimuni wale wanaotupenda katika imani .

Neema na iwe nanyi nyote.

1. Paulo anamtaka Tito aje kwake Nikopoli kwa majira ya baridi kali. Anataka “mwana wake katika imani” awe pamoja naye.
2. Zena na Apolo pengine walileta barua hii kwa Tito. Sasa Tito anapaswa kuliongoza kanisa lake kuwalipia watu hawa kila kitu wanachohitaji ili kuendelea na safari zao.
3. Kusaidia Zena na Apolo kutawafundisha watu kujifunza *kujitoa kwa ajili ya matendo mema, ili kusaidia kesi zenye uhitaji wa dharura, na wasiwe wasiozaa matunda.*
 - a. Tunajifunza kwa kufanya . Kadiri tunavyowasaidia wengine, ndivyo tunavyojifunza kuwasaidia wengine katika hali za uhitaji wa dharura.
 - b. Kushindwa au kukataa kuwasaidia wengine wenye uhitaji wa dharura humfanya mtu *kukosa matunda* .